

Kitap İncelemesi

*Müslüman Olmak, Alman Kalmak: Yeni Avrupa'da Millet, Din ve Din Değiştirme**

Zeynep Serap TEK TEN AKSÜR MELİ**

Dr. Esra Özyürek'e ait bu eser ilk olarak Princeton Üniversitesi Yayınevi tarafından 2014 yılında İngilizce olarak¹ yayımlanmış ve 2015 yılında Türkçeye çevrilerek İletişim Yayınevi'nden basılmıştır. Eserin içerik incelemesine geçmeden önce, kitabın kapağına dair dikkat çekici bir noktaya değinmek istiyorum. Kitabın her iki baskısında da kapakta bir kadın fotoğrafının kullanıldığını görüyoruz. Fakat kitabın isminde kadınlığa ve kadın deneyimlerine odaklanıldığına dair bir vurgu yok. Kitabın bize aktardığı verilere baktığımızda ise kitap için vurucu olan paylaşımların çoğunlukla kadınlar tarafından yapıldığını görüyoruz. Kitabın tamamını okuduğumuzda Müslümanlığı seçmek ve Alman kalmak olgularının yanında kadın olmanın da bu deneyimi farklılaştıran çok önemli bir belirleyen olduğunu görüyoruz. Fakat kitapta kadın ve erkek deneyimlerinin ayrıştığı noktaları betimleyen ve açıklayan ayrı bir başlık yok. Kitaba dair eleştiri olarak öne sürebileceğim nadir noktalardan biri bu konuda ortaya çıkıyor. Çalışmanın verileri açık şekilde kadın olmanın Müslüman bir Alman olma deneyimini farklılaştırdığını ortaya koyuyor. Yazarımız birçok defa bunun farkında olduğunu bize gösteriyor. Bu nedenle, kitapta ayrı bir bölüm sadece bu farklılığa ayrılıysaydı, çalışmanın verilerinin özgünlüğü daha iyi aktarılabilirdi.

Kitabın kapağının anlattıklarına odaklanmaya devam edersek, başka bir ilgi çekici nokta daha karşımıza çıkıyor. Kitabın İngilizce baskısının kapağında Avrupa'da anlaşılan klasik Müslüman kadın algısından ayrıışan bir kadın imgesiyle karşılaşıyoruz. Bu kapaktaki fotoğrafta, elinde tuttuğu sigarası, tırnaklarında kırmızı ojesi, dudaklarında yine kırmızı ruj ile elli yaşlarındaki bir kadın, uzun başörtüsü ve bol olduğunu tahmin ettiğim kıyafetiyle doğrudan objektifin içine bakıyor. Beden dilindeki ve bakışlarındaki iddialı ifade okuyucunun dikkatini çekiyor. Princeton Üniversitesi Yayınevi'nden basılan 2014 tarihli İngilizce baskıdaki bu kapak, kitabı İngilizce baskısını okuyacak uluslararası kitlesine hem Müslüman hem kadın hem de Alman olmanın çarpıcı bir portresini sunmaya çalışıyor. Kitabın İletişim Yayınevi'nden 2015'te çıkan baskısında ise Türkçe okuyan okur için daha az iddialı bir kadın portresiyle karşılaşıyoruz. Bu defa, Avrupa

* Esra Özyürek, İletişim Yay., 1. Basım. İstanbul 2015, 272 s., ISBN-13: 978-975-05-1797-6.

** Arş. Gör. Gazi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, zeynepteekten@gazi.edu.tr.

¹ Özyürek, E., *Being German, Becoming Muslim: Race, Religion, and Conversion in the New Europe*, Princeton University Press, 2014.

esintisi elinde dergi tutan sarı saçlı genç kızdan daha ziyade, arka plandaki bir Alman kentiyle verilmiş. Kitabın İngilizce baskısında Batılı gözler için çok çarpıcı bir portre çizilirken, Türkçe okuyanlar için Türkiye’de görmeye alışık olduğumuz bir Müslüman genç kız portresiyle okuyucuya ulaşılmaya çalışılmış.

Bu kitap incelemesi farklı ana temaları merkeze alınarak yazılabilir. Mühtedi Almanların Alman toplumuna kabullerinin sınırları, Almanya’da yaşadıkları sorunlar ve bu kişilerin Alman toplumundan dışlanma deneyimleri kitapta yer bulan temalar arasındadır. Kitapta tespit edebileceğimiz diğer temalar ise Mühtedi Almanların Müslüman kimliklerini merkeze alarak örgütlenme biçimleri, Avrupa’da Selefilik’in yayılması, islamofobi olgusu ve İslam’ı bir Alman olarak yaşarken ortaya çıkan yeni geleneklerdir. Bu temaların her biri, ayrı bir kitap incelemesinin odak noktaları olabilir. Bu incelemede ise kitabın verilerinde sıkça karşımıza çıkan Alman mühtedilerin İslam’ı saflaştırma argümanları, bu anlayışa sebebiyet veren Avrupa merkezci (*eurocentric*) eğilim ve buna bağlı olarak kendilerini göçmen Müslümanlardan ayırıştırma istekleri merkeze alınacaktır. Avrupa merkezci eğilimlerin Müslüman olmayan Batılılara özgü olmadığı, mühtedi Almanların da bu eğilime sahip oldukları kitabın çarpıcı tespitleri arasındadır. Kısacası, mühtedi Almanların Müslüman göçmenlerle kurdukları ilişkinin Avrupa merkezci ekseninde devam ettiği tespiti gözden geçirilecektir. Kitabın yazarı da çalışmasının ana temalarından biri olarak bu noktayı belirtmiştir.

Kitap, mühtedi Almanların kendilerine “gerçek İslam”ı Avrupa’da temsil etme görevini biçtiklerini açıkça ifade ediyor. Türkiye’den alışık olduğumuz “gerçek İslam bu değil” tartışmasının mühtedi Almanlar için de geçerli bir tartışma olduğunu görüyoruz. Peki, Mühtedi Almanların “gerçek” olmamakla itham ettiği İslam tanımı nedir? İlk olarak mühtedi Almanlar terörist eylemlerin dayanaklarının İslam’dan alınamayacağını savunmaktalar. Bunun yanında “gerçek olmayan İslam’ı” göçmenlerin yaşadığı İslam olarak da tanımlıyorlar. Kitapta mühtedi Almanların kendilerini Müslüman göçmenlerden daha iyi Almanlar olarak gördüğü de ifade ediliyor. Bunun beklenir bir durum olduğu düşünülebilir çünkü mühtedi Almanlar hayatlarının tümünde Alman olarak toplumsallaşma sürecini geçirmişlerdir. Fakat bunun yanında mühtedi Almanlar kendilerini Müslüman göçmenlerden daha iyi Müslümanlar olarak gördüklerini de bazen açık bazen kapalı olarak ifade ediyorlar. Mühtedi Almanlar, göçmen Müslümanların dinleri hakkında çok az bilgi sahibi olduklarını, bilgi edinmek için bir çaba içine girmediklerini, bilgisizliklerinden kaynaklanan boşlukları ise etnik kökenlerinin gelenekleriyle doldurduklarını düşünüyorlar. Bilgisizlikten kaynaklanan boşlukların gelenekler ile doldurulması şeklinde ifade ettikleri pratikler ise İslam’ın “saf” olarak düşündükleri şekline aykırı olarak yorumlanıyor.

Yazarın mühtedi Almanlar ve göçmen Müslümanlar arasındaki gerilimi analiz ederken verdiği örneklerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği meselesinin İslami olan - geleneksel olan ayrımında Alman mühtediler için önemli olduğunu görüyoruz. Namus cinayeti, kadın sünneti, burka giyme zorunluluğu, kız

çocuklarının eğitimlerine engel olunması, kadınların çalışmasının engellenmesi, kadın ticareti gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliği barındıran uygulamaların, İslam dışı kültürel geleneklerden kaynaklandığını savunan mühtedi Alman kadınlar çoğunluktadır. İslam'ı göçmenlerin din dışı adetlerinden arındırarak saflaştırma arzusu, mühtedi Almanlar için birçok örnekte kadınlara dair konularda ortaya çıkmaktadır.

Göçmen Türklerden Ayrışma Arzusu

Yazar, mühtedi Almanlarla, Müslüman göçmenler arasındaki gerilime işaret ederken Türklerin yerini de özel olarak vurguluyor. Bir mühtedi Alman görüşmecinin babasının, kendisini örtünme kararından sonra başörtüsü ile gördükten sonra "Türk kadınlarına benzemişsin" diyerek verdiği tepkinin Alman toplumu içerisinde özel bir anlamı vardır. Almanya'da birçok durumda Müslüman ve Türk kelimeleri birbirinin yerine kullanılan sözcüklerdir². Kitabın yazarı ise Türk kelimesinin işçi sınıfına mensup eğitimsiz göçmenler için kullanılan bir kelime haline geldiğini ifade eder (s. 128). Türk kadınlarının Almanlarla konuşmaması, kadınların eşlerinin arkalarında yürümesi, çok çocuk sahibi olmaları ve kamusal alanda nazik davranmamaları (s. 112) gibi pratiklerin Almanya'da Türkleri tanımlamak için sıkça başvurulan ifadeler olduğunu yazarın kitapta yaptığı alıntılardan anlıyoruz.

Genel olarak Alman toplumunun en düşük eğitimli kesiminin Türklerin oluştuğunu belirten yazar mühtedi Almanların Müslüman olmalarıyla birlikte toplumda bir statü kaybı yaşadıklarını belirtiyor. Fakir ve dışlanmış göçmenlerle aynılaştırılmamak için mühtedi Almanlar kendilerini bu gruptan özellikle ayırıştırmak istiyor.

Sonuç olarak, sonradan Müslüman olmuş Almanlar, İslam'ın Avrupa'da iyi temsil edilmesi için Müslüman göçmenleri hem daha iyi Müslümanlar hem de daha iyi Almanlar yapma görevini kendilerinde görüyorlar. Ben bu durumu Avrupa merkezci eğilim ile göçmenlere "medeniyet öğretme" arzusu olarak yorumluyorum. Kitapta Alman bir mühtedinin İslam'ı günlük yaşamda kötü temsil etmemek için dikkat ettiği durumları sıralarken bir yandan da Müslüman göçmenlerin kamusal alanda İslam'ı kötü temsil etme örnekleri olarak neleri gördüğünü anlıyoruz. Bu durumlar "saygın bir şekilde giyinme", "kibar ve yardımsever olma", "işsiz kalmama" ve "devletten işsizlik desteği almama" şeklinde sıralanıyor (s. 101). Almanya'daki Müslüman göçmenlere dair genel olumsuz yargılar olarak sıklıkla ifade edilen bu özellikleri, Alman mühtediler de göçmenlerin İslam'ı Alman toplumuna olumsuz yansıtılmaları olarak görüyor.

² Yurdakul, G. & Korteweg A., Gender equality and immigrant integration: Honor killing and forced marriage debates in the Netherlands, Germany and Britain, (2013), *Women's Studies International Forum* (41), 204-214, s. 208.

Mühtedi Almanlar bu durumda “onlardan” görünmeme arzusu ile makbul Müslüman Almanlar olarak görünme çabasına giriyor. Kısacası Müslüman göçmenler bir yandan Alman toplumunun ötekisi olarak tanımlanırken bir yandan da mühtedi Almanların ötekileri konumunu alıyor. Son tahlilde, mühtedi Almanların Müslüman göçmen tanımı Alman toplumunda yaygın olan göçmen tanımından ciddi şekilde ayrışır görünmüyor.